

STARÁ MOUDROST V MÝTECH A POVĚSTECH

Rudolf Steiner

Rozumí se samo sebou, že oblasti [...], jež jsou mimo dosah našich fyzických smyslů, může člověk popsat pouze v symbolech a podobenstvích, neboť naše řeč je uzpůsobena pouze pro smyslový svět.18 (1906)

Toto motto vyjadřuje přesvědčení R. Steinera, jímž se nechal vést, když začal v prvních deseti letech 20. století předkládat svou duchovní vědu veřejnosti.

Od nejstarších časů se představování spirituality praktikovalo prostřednictvím rituálních úkonů jako ve starých mystériích a (dodnes) v náboženských kultech. Lidu však byla spiritualita zprostředkovávána skrze „zpěv a vyprávění“ ústně tradovaných obrazných obsahů, mýtů, pověstí a pohádek, přičemž přednes oněch zpěvů byl i sakrálním úkonem.

Středověcí alchymisté a rosikruciáni užívali složitou symboliku, jejíž kořeny pocházely z dávno zašlých kultur. R. Steinerem zmiňované rosikruciánské školy jsou pokládány za poslední mysterijní školy. Nechávaly proudit své vědění mezi lid pomocí pohádek, zatímco starověké mysterijní školy to činily pomocí mýtů. Obsáhlé kosmicko-mytické vědomí dávnověku se časem čím dál více koncentrovalo, změnilo se v národní a skupinové vědomí a konečně v současné době v individuální vědomí Já.

Pohádky se k velkým národním mýtům vztahují následovně: Velké mýty národů můžeme odhalit, vezmeme-li za jejich základ velké obsáhlé vesmírné poměry; pohádky můžeme odhalit, vezmeme-li za jejich základ tajemství národa.

Nadsmyslno lze popisovat pouze prostřednictvím symbolů a podobenství. Proto je první období Steinerova působení v Theosofické společnosti silně poznamenáno prací s mytickými a evangelijními obrazy.

Tehdy ustavičně hovořil o prastarých pravdách, jež jsou v mýtech, pověstech a pohádkách ukryty, a byl toho názoru, že současný vývoj směřuje k tomu, že lidstvo bude této skutečnosti čím dál více rozumět - a tento názor se dle mého mínění ukázal v průběhu uplynulého století jako veskrze pravdivý.

Všechny věci, jež se z národních pověstí a mýtů zachovaly a jež se vztahují k lidskému životu, budou v naší době ve vztahu k veškerému nazírání a pojetí člověka podléhat jedné obzvláštní proměně. Doba, kdy se člověk na pověsti, pohádky a mýty díval, jako by se v nich pouze vyjadřovala dětská fantazie lidu, už leží za námi. Za námi leží i doba, kdy

člověk hovořil dětsky vzdělaneckým způsobem o tom, že v pověstech se vyjádřila bájivá duše lidu. Bájivá duše lidu není ničím jiným než výplodem od zeleného stolu učenců, podobně jako existuje zelený stůl byrokratů. Kdo se do duše lidu zahleděl, ten ví velmi dobře, že se nejedná o lidové smyšlenky a jim podobné věci, ale o něco mnohem hlubšího, co se vyjadřuje v národních pověstech a pohádkách o podivuhodných silách a zázračných událostech.

Zahloubáme-li se z nového hlediska duchovního zkoumání znovu do pověstí a mýtů, necháme-li ony velkolepé a mocné obrazy, jež se nám z prastarých časů zachovaly, na sebe působit poté, co jsme se vybavili metodami zkoumání duchovní vědy, ukáží se nám tyto mýty a pověsti tak, že se stanou vyjádřením hlubokomyslné pramoudrosti.

Je pravdou, že se člověk zprvu táže, jak je možné, máme-li přece co do činění s původně primitivními úrovněmi lidstva, s primitivním lidovým nazíráním, že si onen naivní člověk dovedl v těchto pověstech a mýtech obrazově ztvárnit záhady světa, a když se my dnes do nich zahloubáme, že uvidíme v obraze něco, co jasně odkrývá náš dnešní duchovní výzkum. To u nás musí zpočátku nutně vyvolat údiv. Kdo se ale stále hlouběji noří do způsobu, jak tyto pohádky a mýty vznikaly, toho každý údiv, každá pochybnost přejde a v pověstech a mýtech nalezne nejen to, co nazýváme naivním nazíráním, ale pozná v nich i onen moudrý výraz prastarého pravdivého, moudrého nazírání světa. Člověk se může naučit mnohem víc, prozkoumá-li pozitivně základ mýtů a pověstí, než když přijme za svou dnešní rozumovou a zkušenostní vědu. K této věci samozřejmě musí přistupovat vybaven výzkumnými metodami duchovní vědy.

Neměli bychom si tedy představovat (v moderním smyslu) bájivou duši lidu, jež by tvořila pohádky, ale takovou, jež ještě zcela spočívala v duchovním světě, takže lidé byli schopni jasněji vnímat sledy obrazů, jež předávali dále od úst k uším.

Veškeré lidstvo včetně toho, jež táhlo na východ, kde se usadilo jako potomstvo atlantského obyvatelstva, bylo ještě v moci starých vzpomínek, starých pověstí a mýtů, které předávaly to, co lidé dřívější doby, dřívějšího stavu vědomí doby atlantské prožívali. Tento bájný poklad z doby atlantské si lidstvo neslo s sebou, opatrovalo ho a vyprávělo. Ten je naplňoval; nejstarší obyvatelé severu ještě plně pociťovali sílu, jež k nim z mýtů a pověstí proudila, neboť ti nejstarší dosud pamatovali, že jejich předkové kdysi sami zřeli to, o čem se v nich vypráví. (...)

Duchovně směli zřít do stejných hlubin vesmírného bytí, jež dnes znovu odhalujeme prostřednictvím duchovního zkoumání.

Skutečnost, že ono nejstarší lidstvo, jež je často považováno za primitivní, v sobě v obrazové formě neslo to nejhlubší poznání, zdůrazňoval R. Steiner v oněch letech neustále a v nejrůznějších souvislostech:

Dokonce i lidé, žijící v těch nejjednodušších podmínkách, je mohli získávat v takové formě, jaká jim byla přiměřená. Pohádky a mýty obsahují pravdy ve formě obrazů, podobenství

atd. Pochází jediné z materialistického smýšlení, pokud ono hluboké vědění spočívající v pohádkách, pověstech a mýtech nechce člověk poznat či uznat.

Nyní zde nemůže být [naším] úkolem předvádět, co bychom mohli snadno ukázat - že v obrazech pověstí a mýtů je obsaženo mnohem vyšší vědění o přírodě a tajemstvích lidstva, než se nalézají v důkazech našich dnes tak pokročilých věd. Co musí u vyššího vývoje intelektu přistupovat k lidem v idejích, to bylo lidstvu na dřívějších kulturních stupních zapotřebí podávat v obrazech.

Zajisté i dnes existují mnozí, kdo věří, že co nechápe rozum, to nelze pochopit ani jinak. Proti tomu je třeba zdůraznit, že nejen rozum je schopen poznávání, ale že ve skutečnosti může člověk rozumět věcem prostřednictvím pocitů, fantazie a dalších duševních sil. A pro určité vývojové stupně bylo skutečným porozuměním, když na sebe lidé nechali působit tajemství světa prostřednictvím pohádky či mýtu. Pro takové vývojové stupně by ani jiná forma nepřipadala v úvahu.

Zahledíme-li se do hlubin kulturního vývoje lidstva, je-li duchovního druhu, na mnoha místech zjistíme, že mýty a pověsti tak, jak nám byly předány, jsou ve skutečnosti v mnoha souvislostech moudřejší, než je naše dnešní věda. A pozná-li člověk jednou znovu duchovní základy světa, pak v leckterém mýtu, pověsti a pohádce rozezná hluboké vědění, jež je hlubší než naše zdánlivě tak pokročilá věda.

Vzpomenete-li si na mnohé, co bylo řečeno v průběhu roku, může vám v duši vytanout, že ve starých dobách i v době poatlantského kulturního vývoje, jdeme-li jen pár tisíc let nazpět před dobu označovanou jako historickou, mívali lidé více či méně abnormální jasnovidné stavy; že mezi tím, co dnes označujeme jako střízlivé, pouze na fyzický svět omezené bdění, a nevědomým stavem spánku s jeho nejasnou říší snů existoval svět vědomí, ve kterém se člověk nořil do duchovní, spirituální reality. A co je dnes učenými lidmi vytvářejícími mnohé vědecké mýty a pověsti vykládáno jako bájeví fantazie lidu, o tom my víme, že ve skutečnosti poukazuje ke starému jasnozření, k jasnovidným stavům lidské duše, jež v tehdejších dobách viděla za fyzické bytí a takto viděné vyjadřovala v obrazech mýtů, pohádek a legend. Máme-li tedy před sebou staré, pravé staré mýty, pohádky a pověsti, můžeme v nich skutečně nalézt více poznání, moudrosti a pravdy, než v naší dnešní abstraktní učenosti a vědě.

V raných výrocích o moudrosti lidové ústní tradice nedělal R. Steiner obvykle žádné rozdíly mezi mýty, pověstmi a pohádkami; o těchto příbuzných formách hovořil často paušálně. Myslel takřka výhradně na mytologii navazující na dřívější vývojové stavy lidstva až k nejstarším mýtům o stvoření. Člověk tehdy ještě spočíval v lůně božstva. Hybateli děje v těchto mýtech bývají mocné božské či elementární bytosti, skrze jejichž působení se chaos formoval v kosmos.

Od tohoto R. Steiner později (roku 1915) odlišil historické pověsti, ovšem rovněž z hlediska vývoje vědomí. Hovořil o lidské potřebě mytizovat historii. I pro ni existují mnohé příklady, jako například pověst o císaři Barbarosovi, o němž se vypráví, že nezemřel, nýbrž sedí v pohoří Kyffhäuser a spí. Jednoho dne vyjde ven a pověsí svůj štít na suchý strom, který se díky tomu opět zazelená a nadejdou lepší časy. Skrze takováto vyprávění chtěl člověk provázat pozemská místa a dění s duchovnem.

Ve vývoji lidstva tkví jedna osobitá touha. Všude v dějinách, kde se setkáváme s lidským pokolením v jeho nejvnitřnějším usilování, nacházíme i jednu specifickou touhu: vlastnit i představy nezávislé na prostoru a času, jež nemají s prostorem a časem nic společného. Dejinné události jsou přetvářeny v mýty nebo je v historickém dění poukazováno na něco duchovního, aby bylo možno na historickém pozadí mýty spatřovat. A čím hlouběji do dějin nahlížíme, tím více nacházíme jako historickou tradici historická fakta zahalená v mýtus. Uvědomte si, jak již v souvislosti se starými řeckými dějinami je vše zahaleno v mýtus; taktéž mnoho ze staré středoevropské historie je zastřeno mýty. Čím dále člověk postupuje nazpět, tím více se vzdaluje od vnějšího čistě smyslového vnímání událostí a líčení se noří do duchovního pojetí. Studujete-li mýty, spatříte zcela zřetelně, jak se člověk při jejich utváření touží odpoutat od prostoru a času. Nejenže, řekl bych, již ty nejelementárnější mýty, pohádky, často líčí, jak nějaká lidská bytost - vzpomeňme na Šípkovou Růženku - vystoupí z času .1 vstoupí do bezčasí, ale nahlížíte-li totéž v mýtech, uvidíte, že nevíte, o kterých historických událostech se přesně hovoří. Co leží o staletí dříve, může být vyprávěno jako něco pozdějšího. Také události, jež v historickém vývoji leží staletí od sebe, bývají někdy v mýtu pospojovány dohromady. Mýtus touží pozvednout se mimo čas a prostor.

Taková šíře vědomí, jež by obsahovala smyslové a duchovní zároveň, se nám vytratila. Naše vědomí je ohraničenější, bez schopnosti utvářet mýty. I ímto byla ovšem umožněna jasnost našeho myšlení.